

نظرخواهی:

مشکلات نشر و تأثیر جشنواره

اشاره

درباره‌ی تعریف کتاب آموزشی، مهم‌ترین مشکلات نشر، توقع ناشران از وزارت آموزش و پرورش، دلایل افزایش تیراژ کتاب‌های آموزشی، و چند موضوع دیگر در همین زمینه، پرسش‌هایی را با چند «ناشر سرشناس کتاب‌های آموزشی» در میان گذاشتیم که حاصل آن را در ادامه می‌خوانید. همچنین، از مسئولین آموزش و پرورش استان‌ها، در خصوص وضع انتشار کتاب‌های آموزشی و میزان استفاده از این‌گونه کتاب‌ها در استان‌شان، و نیز تأثیر کتاب‌های آموزشی در یادگیری دانش‌آموزان نظرخواهی کردیم که حاصل آن نیز آمده است.

علاوه بر این‌ها، نظر هر دو گروه را در خصوص «طرح سامان بخشی» و «جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد» جویا شدیم و دریافتیم که در مجموع، به ویژه نقش جشنواره مثبت ارزیابی می‌شود. برای همه‌ی کسانی که به کیفیت کتاب‌های آموزشی اهمیت می‌دهند، جشنواره مظهر نهادی است که می‌تواند در مورد تفاوت‌ها قضاوت کند و برتری‌ها را تشخیص دهد. البته در همین راستا، درخواست‌هایی نیز مطرح هستند؛ بطوریکه خوانندگان محترم به ویژه دست‌اندرکاران امر را به مطالعه این بخش دعوت می‌نماییم.

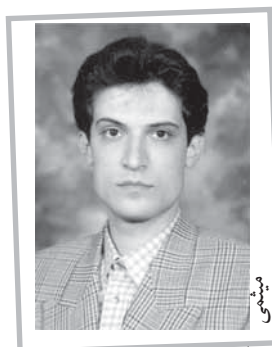
پرسش و پاسخ

الف) ناشران آموزشی

ناشران شرکت کننده در این نظرخواهی، به ترتیب پاسخگویی عبارتند از:

۱. دکتر فرهاد میثمی، مدیر انتشارات اندیشه سازان
  ۲. عبدالحمید خرسندرو، مدیر عامل مؤسسه‌ی منادی تربیت
  ۳. فتح‌الله فروغی، مدیر نشر شورا
  ۴. جمال‌الدین میرطاووسی، مدیر نشر سنجش روز
  ۵. سعید سعادت، مدیر انتشارات مجتمع فنی تهران
- مهم‌ترین مشکلات حوزه‌ی نشر کتاب‌های آموزشی کدامند؟

میثمی: مهم‌ترین مشکل ما، کمبود اطلاعات در این زمینه است. در اغلب موارد، اطلاعات قابل توجهی در اختیار ناشران آموزشی، اعم از دولتی یا خصوصی، قرار ندارد.

خرسندرو: تلفیق سیاست‌های کنونی آموزش و پرورش که «حقایق» هستند، و نیازهای آموزشی

دانش‌آموزان که «واقعیت‌ها» هستند، بزرگ‌ترین مشکل ما در بحث کتاب‌های آموزشی است.

فروغی: نداشتن شناخت دقیق از مخاطب، آشنا نبودن با زمینه‌ها و شیوه‌های تولید محتوا برای کتاب‌های آموزشی، محدود بودن مؤلفان آشنا با تولید کتاب‌های آموزشی و تعداد اندک تصویرگران آموزشی، از جمله مشکلات در حوزه‌های نشر کتاب‌های آموزشی به شمار می‌روند.

میرطاووسی: تغییرات مداوم محتوای کتاب درسی و عدم اطلاع‌رسانی به موقع و نیز، عدم امکان دسترسی به موقع به تغییرات. سعادت: مشکلات نشر کتاب در ایران به دو بخش کلی تقسیم می‌شود: اول، مشکلات زیربنایی که همان کمبود درصد سرانه‌ی مطالعه در ایران است، و دوم، مشکلات روبنایی که مهم‌ترین آن‌ها را می‌توان ممیزی کتاب دانست.

● کتاب آموزشی مناسب چگونه کتابی است؟

خرسندرو: کتاب‌هایی را می‌توان آموزشی تلقی کرد که نیازهای مجموعه‌ی کشور را با توجه به تفاوت‌های فردی در برداشته باشند.

فروغی: این نوع کتاب‌ها رسانه‌هایی هستند که با هدف‌های آموزشی سازگارند و می‌توانند، محدودیت‌های کتاب‌های درسی را پوشش دهند و یا برای یادگیری مفاهیم آن‌ها عمق بیش‌تری فراهم کنند.

مساعدت به مخاطبان کتاب از طریق به حداقل رساندن هزینه‌های توزیع.

● **مرز میان حل المسائل و کتاب آموزشی کجاست؟**

میثمی: حل المسائل، در صورتی که با ملاک‌های صحیح آموزشی تدوین شده باشد، یکی از انواع کتاب‌های آموزشی است. پس نمی‌توان بین حل المسائل و کتاب آموزشی مرز قائل شد.

خرسندرو: حل المسائل فقط حافظه محور است، ولی کتاب کمک آموزشی به مجموعه‌ی نیازهای دانش‌آموزان توجه دارد و پاسخ می‌دهد.

فروغی: وجه اشتراک این دو نوع کتاب، یکی کتاب بودن و دیگری آموزشی بودن است. این در حالی است که کتاب‌های حل المسائل برخلاف کتاب‌های آموزشی، دارای آموزش‌های سطحی و کم عمق هستند.

● **یک ناشر آموزشی، تحت چه شرایطی چاپ یک کتاب آموزشی را می‌پذیرد؟**
میثمی: عموماً کتاب طبق ضوابط مشخصی به نویسنده «سفارش» داده می‌شود و طبق آن سفارش، تألیف صورت می‌پذیرد.

فروغی: کتاب یا به سفارش ناشر است و یا از سوی مؤلف پیشنهاد می‌شود. برای ناشر آموزشی دارای برنامه و هدف مشخص، قاعدتاً سفارش دادن اولویت دارد.

میرطاووسی: تطابق محتوای کتاب با موازین و معیارهای آموزشی، هدایت مخاطبان به سمت یادگیری بهتر و عمیق‌تر، و تناسب با طیف وسیع استعدادهای دانش‌آموزان از مشخصه‌های چنین کتاب‌هایی هستند.

سعادت: کتابی است که از این ویژگی‌ها برخوردار باشد: ۱. ایجاد تقابل با واقعیت‌های جهان اطراف در فراگیرندگان؛ ۲. آموزش روش تفکر خلاق در مباحث آموزشی؛ ۳. به‌روزرودن مطلب و محتوای آموزشی؛ ۴. مبتنی بودن بر شیوه‌ی حل مسأله

● **توقع شما به عنوان یک ناشر از آموزش و پرورش چیست؟**

خرسندرو: حمایت، هدایت و رضایت؛ چه در بخش خصوصی و چه در بخش دولتی.

فروغی: آگاه کردن ناشران از برنامه‌های درسی و آموزشی و تغییرات آن.

میرطاووسی: صرفاً حمایت همه جانبه.

سعادت: حمایت از ناشران در زمینه‌ی سهمیه‌ی کاغذ که امروزه معضل اساسی ناشران برای چاپ کتاب است، و همچنین

خرسندرو

میرطاووسی: در صورت برقراری ارتباط ضابطه‌مند میان ناشر خصوصی و وزارت آموزش و پرورش، و نیز اطلاع‌رسانی سریع و دقیق و حمایت این وزارتخانه، ناشر آن را می‌پذیرد.

سعادت: تعیین گروه مخاطب، روش تدریس، گروه سنی، تعیین هدف‌ها و محتوا و تعیین معیارهای فیزیکی و کالبدی کتاب، از جمله شرایط لازم برای تألیف یک کتاب آموزشی مناسب هستند. روشن است که ناشر آموزشی همواره آماده‌ی چاپ کتاب آموزشی مناسب است.

● **ارزیابی شما از وضعیت کنونی نشر کتاب‌های آموزشی در ایران چیست؟**
خرسندرو: منهای ناشرانی که خوب عمل می‌کنند، اکثریت را ناشرانی تشکیل می‌دهند که به دلیل شرایط اقتصادی حاکم در این زمینه، کتاب‌هایی را منتشر می‌کنند که نیاز روزمره‌ی دانش‌آموز را پاسخگو باشند و به سایر نیازهای دانش‌آموزان توجهی نمی‌کنند.

● **نقش کتاب‌های آموزشی در فرایند یاددهی-یادگیری چیست؟**

میرطاووسی: این کتاب‌ها، در صورتی

که براساس موازین و اصول ارزشیابی آموزشی تهیه شوند، بسیار مثبت و تأثیرگذار خواهند بود

و در غیر این صورت، منفی و بیمارگونه. **سعادت:** کتاب‌های کمک‌آموزشی، حامل‌هایی برای ایجاد ارتباط صحیح، مؤثر و پایدار با فراگیران هستند. از سوی دیگر، در محیط آموزشی شرایطی را ایجاد می‌کنند که در آن، یادگیری سریع‌تر، بهتر، با دوام‌تر و مؤثرتر صورت می‌گیرد.

● **با توجه به این که کتاب‌های آموزشی تیراژ بالایی دارند، با ورود وزارت آموزش و پرورش به این حوزه موافقت یا خیر؟**

میشمی: با ورود هرکس که بتواند تأثیر مثبت و رشد‌دهنده داشته باشد، موافقم.

فروغی: ورود نهادهای دولتی در این حوزه نه ضرورت دارد و نه نیاز. بهتر است که آموزش و پرورش نظارت، کارشناسی و مشاوره را بر عهده بگیرد.

● **دلیل رشد شمارگان کتاب‌های آموزشی را چه می‌دانید؟**

خرسندرو: به نظر من تیراژ این‌گونه کتاب‌ها بالا نیست. لزوم بودن این‌گونه کتاب‌ها این است که در یک کتاب درسی ما نمی‌توانیم به همه‌ی خواسته‌های دانش‌آموزان پاسخ دهیم.

فروغی: محدودیت طبیعی کتاب‌های درسی، عدم توجه به نیازهای آموزشی متفاوت، جمعیت بالای آموزشی، یکسویه شدن مطالعه‌ی دانش‌آموزان، توان متفاوت معلمان، تفاوت‌های فرهنگی و جغرافیایی و مواردی از این دست.

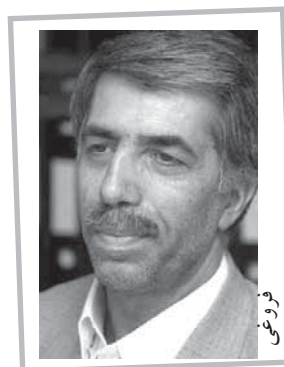
میر طاووسی

**حرکت پویای طرح
سامان بخشی یکی از
گام‌های مؤثر در زمینه‌ی
بهبود تولید کتاب‌های
آموزشی است**

● تأثیر طرح سامان بخشی را تا چه اندازه ارزیابی می‌کنید؟
میشمی: این طرح تنها راه موجود برای ارتقای کیفیت نشر آموزشی است و من به نتایج آن بسیار خوش بین هستم.

فروغی:
هدف‌های این طرح بسیار قابل توجهند و تأثیرات آن می‌تواند ارزشمند باشد.

سعادت:
حرکت پویای طرح سامان بخشی یکی

از گام‌های مؤثر در زمینه‌ی بهبود تولید کتاب‌های آموزشی است.

از نتایج کاربردی جشنواره می‌توان به تشویق ناشران و مؤلفان به تولیدات آموزشی دارای کیفیت اشاره کرد.

سعادت: از مهم‌ترین نتایج کاربردی جشنواره می‌توان به این دو مورد اشاره کرد: ۱. شناسایی نویسندگان و ناشران برتر در حوزه‌ی تولید کتاب‌های آموزشی؛ ۲. فراهم آوردن امکان تبادل نظر میان صاحب‌نظران، پدیدآورندگان و سایر دست‌اندرکاران.

● نظرتان درباره‌ی جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی چیست؟

میشمی: این جشنواره تأثیر مثبت خود را از رهگذر امر تشویق گذاشته است. یعنی همین‌که با برگزاری چنین جشنواره‌ای توجه ناشران آموزشی به مسأله‌ی کیفیت و اهمیت آن جلب می‌شود، بسیار ارزشمند است.
خرسندرو: در تشکیل جشنواره مهم این است که ما نقد منصفانه و عالمانه‌ای را به کار ببریم که به قوت کار ختم شود و قطعاً جشنواره دارد جریان‌ی رو به رشد را ایجاد می‌کند.

فروغی: جشنواره‌ی رشد در واقع نمود عینی طرح سامان بخشی است و در صورتی اثرگذار و قابل قبول خواهد بود که

● آیا جشنواره ممیزی در پی خواهد داشت؟

خرسندرو: ممیزی درباره‌ی وجود و یا عدم وجود کتاب بحث می‌کند، در صورتی که جشنواره‌ی رشد با توجه به سیاست‌های کلان آموزش و پرورش، دست به نوعی انتخاب با در نظر گرفتن سرمایه‌های آموزش و پرورش می‌زند. بنابراین در این جا، ممیزی اصلاً کلمه‌ی درستی نیست.

فروغی: جشنواره به نوعی، هدایت‌کننده‌ی تولیدات به سمت هدف‌های طرح است. پس به نوعی، ممیزی را در بطن خود دارد که این جزو طبیعت هرگونه انتخاب است.

● پیشنهاد یا توصیه‌ی شما برای ارتقای کیفیت برگزاری جشنواره چیست؟
میرطاووسی: خارج کردن گروه داوران از حالت انحصاری، بررسی کارشناسانه و عینی کردن کتاب‌های کمک آموزشی، افزایش تیراژ کتابنامه‌های رشد، ایجاد سایت اینترنتی برای اطلاع‌ناشران از تغییرات کتاب‌های درسی.

سعادت: توجه

بیش‌تر به نوآوری در ارائه‌ی کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی با تأکید بر به‌روزرسانی محتوای آموزشی این کتاب‌ها؛ فراهم کردن بسترهای ارتباطی برای برقراری

ارتباط میان متولیان طراحی و آماده‌سازی کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی، با تأکید بر فناوری‌های جدید و به‌خصوص، راه‌اندازی یک پورتال تخصصی در این زمینه در وب.

ب) رؤسای سازمان‌های آموزش و پرورش استان‌ها

۱. محسن حاجی‌آقایی از مازندران
۲. ناصر قاسمی از مرکزی
۳. مهدی سیاری از هرمزگان
۴. اسماعیل تاجیک از گلستان
۵. کرم بشارت از کهگیلویه و

- بویراحمد
۶. حمیدرضا آذری از فارس
  ۷. جعفر حسین‌زاده ملکی از خراسان رضوی
  ۸. رحیم مدنیان از اصفهان
  ۹. غلامرضا جعفری از سیستان و بلوچستان
  ۱۰. خسرو ساکی از کردستان

● تعریف شما از کتاب آموزشی مناسب چیست؟

حاجی‌آقایی: کتابی است که بتواند بر فرایند یادگیری فراگیر تأثیر مثبت بگذارد و همچنین دارای ویژگی‌هایی از قبیل، رعایت تقدم و تأخر مطالب، و به‌روز بودن باشد و نیز بر آخرین یافته‌های علمی مبتنی باشد.

قاسمی: کتاب آموزشی باید مکمل کتاب‌های برنامه‌ی رسمی باشد و بتواند برای دانش‌آموزان نقش یک منبع اطلاعاتی فراتر از محتوای برنامه‌ی درسی را ایفا کند. سیاری: کتابی است که بتواند هدف‌های آموزشی مورد نظر را به شیوه‌ای آسان، در قالب مثال‌ها و به شکل ملموس و قابل توجه بیان کند.

تاجیک: کتابی است در چارچوب هدف‌های رفتاری کتاب درسی که باید بتواند، محدودیت محتوای کتاب درسی را پوشش دهد و شیوه‌ها و راهکارهای مطلوبی در جهت فرایند یاددهی و یادگیری اعمال کند.

قاسمی: به علت نزدیک بودن استان ما به تهران، بازار این کتاب ها خوب است. **سیاری:** کتاب آموزشی مناسبی که بتوان به عنوان یک منبع کمک آموزشی از آن استفاده کرد، چاپ نشده است. **بشارت:** کتاب های آموزشی بیش تر نقش حل المسائل را دارند و از کتاب های مفید خبری نیست. **ملکی:** اغلب کتاب ها خارج از قانون و ضوابط، چاپ می شوند.

مدنیان: کتاب های کمک آموزشی توسط مؤسسات خصوصی و معلمان مؤلف انتشار می یابند.

جعفری: تاکنون کتاب کمک آموزشی منتشر نشده است.

ساکي: وضعیت در سطح استان مطلوب نیست و اغلب این کتاب ها از خارج از استان وارد می شوند.

● **آیا در استان شما، معلمان از کتاب های آموزشی استفاده می کنند؟**

حاجی آقایی: در بعضی از درس ها توسط دبیرانی که در مدرسه های خاص تدریس می کنند، بیش تر مورد استفاده قرار

بشارت: کتاب هایی هستند که به منظور ایجاد انگیزه، توسعه یادگیری، افزایش دانش و اطلاعات و... تهیه و تنظیم می شوند و می توان آن ها را به سه گروه عمده تقسیم کرد: ۱. کتاب های دانش افزایی دانش آموزان؛ ۲. کتاب های پرورش مهارت های فرایندی، علمی، پروژه ای و هنری دانش آموزان؛ ۳. کتاب های دانش افزایی، مهارتی و روشی برای معلمان.

آذری: کتاب آموزشی مناسب به دور از یک بعد نگری، زمینه ی رشد همه جانبه ی مخاطب را فراهم می کند.

ملکی: باید دارای ویژگی هایی مانند انطباق با هدف های نظام آموزشی و دوره ی تحصیلی، برخورداری از ایده های نو، و جذابیت و تنوع فعالیت باشد و از آموزش یکطرفه و مستقیم بپرهیزد.

مدنیان: کتاب آموزشی مناسب، جریان یادگیری را تسریع می کند و آن را عمق می بخشد، و متناسب با مقتضیات سنی و رشدی یادگیرنده تدوین می شود. **جعفری:** کتاب آموزشی مکمل کتاب درسی است.

ساکي: کتابی است که بتواند کیفیت تدریس و یادگیری را افزایش دهد.

● **وضعیت کنونی انتشار کتاب های آموزشی در استان چگونه است؟**
حاجی آقایی: وضعیت سامان یافته و مشخصی ندارد.

می گیرند، ولی استقبال عمومی کم است. قاسمی: معلمان استان ما از این کتاب استفاده می کنند.

سیاری: در مدرسه های خاصی، معلمان از این کتاب ها استفاده می کنند؛ به خصوص کتاب های آموزشی مناسب برای دوره های ابتدایی و راهنمایی. مدنیان: بله، میزان استفاده در دوره های راهنمایی و متوسطه بیش تر است.

ساکي: به علت گران بودن قیمت و ناتوانی دانش آموزان برای خرید کتاب، معلمان معمولاً رغبتی به تدریس آن ها ندارند؛ مگر در مؤسسات خصوصی و علمی آزاد.

● تحلیل شما از روند روبه رشد استفاده ی دانش آموزان از کتاب های آموزشی چیست؟

حاجی آقایی: غیر از تبلیغات ناقص صداوسیما، نحوه ی اطلاع رسانی درباره ی کتاب های مناسب، مطلوب نیست و دانش آموزان مناطق شهری، بیش از سایر دانش آموزان امکان استفاده از این

دسته کتاب ها را دارند.

قاسمی: ضرورت دستیابی دانش آموزان به اطلاعات بیش تر، به روز بودن کتاب های آموزشی و ایفای نقش مکمل برنامه های درسی رسمی توسط این کتاب ها، موجب استفاده ی وسیع دانش آموزان از آن ها شده است.

سیاری: در حال حاضر، استفاده از کتاب های تستی مانع بروز تفکر خلاق دانش آموزان شده، اما ضریب موفقیت آن ها را در مسابقات و آزمون های ورودی افزایش داده است که این وضعیت در مقاطع تحصیلی متوسطه و راهنمایی بیش تر دیده می شود.

بشارت: یکی از دلایل استفاده از این گونه کتاب ها، امید قبولی در کنکور سراسری یا قبولی در پایه های تحصیلی است.

آذری: در حال حاضر، کتاب های آموزشی که جزو منابع علمی هستند، به علت برطرف کردن برخی از نیازهای آموزشی فراگیران و دسترسی آسان به آن ها، مورد توجه روز افزون قرار گرفته اند.

ملکی: نیاز و وابستگی دانش آموزان به کتاب های کمک آموزشی و استقبال از چنین کتاب هایی در شرایط کنونی، می تواند ناشی از عواملی نظیر: وضعیت ارزشیابی تحصیلی و وجود آزمون های گوناگون، راحت طلبی

برخی دانش‌آموزان، ضعف برخی معلمان در تدریس و مواردی از این دست باشد. مدنیان: از دیدگاه مثبت، روی آوردن دانش‌آموزان به استفاده‌ی وسیع از کتاب‌های آموزشی، بیانگر وسعت دنیای یادگیری آن‌هاست.

● نقش کتاب‌های آموزشی در فرایند یاددهی - یادگیری چه می‌تواند باشد؟ حاجی‌آقایی: تقویت قوه‌ی تفکر و تدبیر در فراگیر و بیان مطالب به صورت سلیس و متنوع.

سیاری: کتاب‌های آموزشی باید روش‌هایی برای سنجش آموخته‌های دانش‌آموزان از محتوای کتاب‌های آموزشی ارائه دهند.

بشارت: ضمن ایجاد انگیزه‌ی دانش‌افزایی، باعث پرورش مهارت‌های ذهنی و عملی و رشد روابط اجتماعی یادگیرنده شوند.

آذری: کتاب‌های آموزشی سبب تفهیم هرچه بیش‌تر مطالب برای دانش‌آموزان و همچنین، افزایش میزان یادگیری فراگیران از طریق تنوع بخشیدن به تمرینات ارائه شده در رابطه با هر مطلب درسی می‌شود.

ملکی: عامل تحریک علاقه و کنجکاوای مخاطبان، و تکمیل مفاهیم و مطالب آموزشی است.

مدنیان: تکمیل فرایند یادگیری است. جعفری: آماده‌سازی فرد برای حضور مفید و مؤثر در جامعه، با اندیشه‌ی سالم و

افکار دقیق و هم سطح رشد آموزش، با توجه به تحولات اخیر آموزش جهانی مهم است.

● تأثیر طرح سامان بخشی را تا چه اندازه می‌دانید؟

حاجی‌آقایی: می‌تواند به هدایت منابع و اطلاع‌رسانی در زمینه‌ی منابع منجر شود.

قاسمی: می‌تواند نقش غربالگری منطقی و دقیق را در بخش کتاب‌های منتشر شده ایفا کند.

ملکی: علاوه بر انتخاب و تأیید کتاب‌های مناسب، این طرح می‌تواند موجبات دلگرمی نویسندگان برجسته و ناشران دلسوز را فراهم آورد.

● به نظر شما، تأثیر جشنواره در رشد نگرش و ارتقای دانش حرفه‌ای تولید کتاب‌های آموزشی مناسب چه قدر است؟ قاسمی: نقش انگیزشی و تقویت خودباوری را در آن دسته از مؤسسات و ناشرانی که موفق هستند، ایفا می‌کند.

سیاری: وضعیت مناسبی برای ارتقای سطح کمی و کیفی چاپ و توزیع کتاب‌های آموزشی و کمک آموزشی فراهم می‌کند.

بشارت: باعث تعامل مؤلفان کتاب‌های آموزشی و بهبود وضع تولید کتاب‌های آموزشی می‌شوند.

آذری: در تشویق و تأیید مؤلفان و ناشران تأثیر شایان توجهی به جا خواهد گذاشت.

ملکی: باعث رقابت بین دستاوردها و تولیدات می‌شود.

مدنیان: شناخت قابلیت‌ها و توانمندی‌های موجود در زمینه‌ی تولید کتاب‌های آموزشی است.

● نتایج کاربردی جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی رشد کدام‌ها هستند؟

قاسمی: بسترسازی برای نقد تولیدات آموزشی و عرضه‌ی محصولات و کتاب‌های مطلوب و مناسب.

سیاری: افزایش آگاهی‌های عمومی از منابع منتشر شده و همچنین، زمینه‌سازی برای رقابت سالم در تدوین منابع آموزشی. بشارت: انتخاب کتاب‌های خوب و معرفی آنان به مخاطبان.

ملکی: توسعه و گسترش برنامه‌های نوین و کمک به برنامه‌ی آموزشی برای همه، محدود کردن میدان عمل ناشران و افراد سودجو، و افزایش عمومی اعتماد به نظام آموزشی و هدایت خواهی از آن. مدنیان: ارتقای کیفیت و ساماندهی و بهینه‌سازی کمیت کتاب‌های آموزشی.

● اگر از کم و کیف برگزاری جشنواره اطلاع دارید، پیشنهاد یا توصیه‌ی شما برای ارتقای کیفیت جشنواره در سال‌های آتی چیست؟

حاجی‌آقایی: جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی برگزار می‌شود، ولی هیچ‌یک از کارشناسان آموزشی استان‌ها در آن شرکت

ندارند و از نظرات آموزشی آنان استفاده نمی‌شود. به این ترتیب، روشن است که کم و کیف قضیه برای استان‌ها روشن نیست.

قاسمی: پیشنهاد می‌شود، از معاونان آموزشی و رؤسای گروه آموزش ابتدایی، راهنمایی و متوسطه‌ی سازمان و آموزش و پرورش استان‌ها، برای شرکت در جشنواره دعوت به عمل آید.

جعفری: به صورت چرخشی در استان‌های گوناگون و طی نیم سال تحصیلی برگزار شود.

ساکی: در امر برگزاری جشنواره، حضور مستقیم همکاران سطح عملیاتی که در کلاس‌های درسی مشغول فعالیت هستند، از اهم امور است.

● نقش وزارت آموزش و پرورش در فرایند انتشار کتاب‌های آموزشی چه می‌تواند باشد؟

حاجی‌آقایی: می‌تواند نقش حمایتی و نظارتی داشته باشد و با توجه به نیازهای مناطق گوناگون و شرایط اقلیمی، به عنوان سفارش‌دهنده نیز عمل کند.

قاسمی: می‌تواند نقش هدایتگری، استانداردسازی و نهایتاً نگرش‌سازی داشته باشد و بینش خانواده را نیز نسبت به کتاب‌های کمک‌آموزشی افزایش دهد.

سیاری: می‌تواند موضوعات و محتوای ارائه شده در کتاب‌های کمک‌آموزشی را با هدف‌های کتاب‌های آموزشی هماهنگ سازد.

جمع‌بندی نظرات

الف) ناشران

● معمولاً کار را با شناخت وضع موجود آغاز می‌کنند، پس لازم است، همه‌ی ناشران کتاب آموزشی از وضعیت کنونی نشر این‌گونه کتاب‌ها اطلاع داشته باشند. اما فقط یکی از ناشران حاضر شده است، ارزیابی خود را از وضع موجود اعلام کند و دیگران سکوت را ترجیح داده‌اند؛ شاید وضع موجود را مطلوب می‌دانند و گلایه‌ای ندارند. خرسندرو، مدیرعامل مؤسسه‌ی منادی تربیت، نظری انتقادآمیز اظهار داشته است: اکثر ناشران به دلیل شرایط اقتصادی حاکم در این زمینه، کتاب‌هایی را منتشر می‌کنند که نیاز روزمره‌ی دانش‌آموز را پاسخگو باشند و به سایر نیازهای دانش‌آموزان توجهی نمی‌کنند.

● بحث اقتصاد نشر و نیز نیاز روزمره‌ی دانش‌آموزان، موضوع «حل المسائل»‌ها را مطرح می‌کنند. خرسندرو اشکال حل المسائل‌ها را حافظه‌محور بودن آن‌ها

تاجیک: با توجه به این‌که تولید محتوای کتاب‌های درسی در انحصار آموزش و پرورش است، جا دارد به منظور رفع نارسایی‌های موجود در کتاب‌های درسی، غنی‌سازی اطلاعات دانش‌آموزان و جلوگیری از انواع سوء استفاده‌ها، آموزش و پرورش خود متولی این مهم باشد.

بشارت: به‌هنگام‌سازی محتوای کتاب‌های کمک آموزشی، افزایش مستمر جذابیت آن‌ها نزد مخاطبان، و ایجاد پیوند و ارتباط منطقی بین محتوای کتاب‌های مزبور با هدف‌های آموزشی و پرورشی، لزوم نظارت فعال آموزش و پرورش را خاطر نشان می‌سازد.

آذری: فرایند تأیید، معرفی و انتشار کتاب‌های آموزشی از رسالت‌های وزارت آموزش و پرورش است.

ملکی: وزارت آموزش و پرورش می‌تواند با تشکیل گروه متخصص در رشته‌های گوناگون، به عنوان مرجعی قابل اعتماد و اطمینان در انتشار کتاب‌های کمک آموزشی عمل کند.

مدنیان: بهترین موضع و نقشی که آموزش و پرورش می‌تواند داشته باشد، نقش سیاست‌گذاری و تا حدودی برنامه‌ریزی است.

جعفری: وزارت آموزش و پرورش باید بر ویژگی‌های عمومی و اختصاصی کتاب‌های آموزشی نظارت کامل داشته باشد.

می‌داند. اما مگر نمی‌شود این اشکال را رفع کرد؟ پاسخ دکتر میثمی، مدیرعامل انتشارات اندیشه‌سازان، و هم‌همی ناشران حل‌المسائل مثبت است: حل‌المسائل، در صورتی که با ملاک‌های صحیح آموزشی تدوین شده باشد، یکی از انواع کتاب‌های آموزشی است. البته، اغلب معلمان و کسانی که سابقه‌ی تدریس دارند، چنین پاسخی را نمی‌پذیرند. یکی از آن‌ها فروغی، مدیر نشر شورا است که می‌گوید: حل‌المسائل‌ها دارای آموزش‌های سطحی و کم‌عمق هستند.

می‌دانیم که معلم بیم دارد، دانش‌آموز حل‌تمرین‌های کتاب درسی را از روی حل‌المسائل رونویسی کند (به قول خود، دانش‌آموز «کُپ» بزند) و او متوجه نشود، دانش‌آموز کدام نکته از درس را نیاموخته، پشت سر گذاشته است.

● دانش‌آموزان غیر از نیاز روزمره، چه نیازهای دیگری دارند؟ از پاسخ ناشران این نظرخواهی به پرسش «کتاب آموزشی مناسب چگونه کتابی است؟» برخی از این نیازها را می‌توان یافت: نیازهای مبتنی بر تفاوت‌های منطقه‌ای و قومی، نیاز به مطالبی عمیق‌تر از مطالب کتاب درسی، و نیاز به یادگیری بهتر و عمیق‌تر. کتاب‌های آموزشی باید بتوانند به چنین نیازهایی پاسخ بدهند. میرطاووسی، مدیر نشر سنجش روز، چند مورد مشخص‌تر را برمی‌شمرد: تقابل با واقعیت‌های جهان اطراف، آموختن روش تفکر خلاق در مباحث

آموزشی، و آموزش براساس شیوه‌ی حل مسأله.

● اما آیا ناشران کنونی کتاب‌های آموزشی، از لحاظ فنی و علمی، بضاعت آن را دارند که «کتاب آموزشی مناسب» همان‌گونه که در بند قبل آمد، منتشر کنند؟ فروغی، آن‌جا که مهم‌ترین مشکلات حوزه‌ی نشر کتاب‌های آموزشی را برمی‌شمرد، به این پرسش پاسخ منفی می‌دهد. به زعم او مشکلات این حوزه عبارتند از: نداشتن شناخت دقیق از مخاطب، آشنا نبودن با زمینه‌ها و شیوه‌های تولید محتوا برای کتاب‌های آموزشی، محدود بودن مؤلفان آشنا با تولید این کتاب‌ها، و...

● سایر دوستان، به مواردی غیر از آنچه فروغی اشاره می‌کند، نظر دارند و مشکلات حوزه‌ی نشر کتاب‌های آموزشی را ناشی از کمبود اطلاعات، دشواری تلفیق سیاست‌های کنونی آموزش و پرورش با نیازهای آموزشی دانش‌آموزان، کمبود درصد سرانه‌ی مطالعه در ایران و ممیزی کتاب می‌دانند. در این میان، این فقط میرطاووسی است که تغییرات مداوم محتوای کتاب درسی و نبود اطلاع‌رسانی به موقع در این زمینه را، مهم‌ترین مشکل حوزه‌ی نشر کتاب‌های آموزشی می‌داند.

● آگاهی به موقع از تغییرات محتوای کتاب‌های درسی، بی‌شک حق مسلم هم‌همی ناشرانی است که در ارتباط نزدیک با محتوای کتاب درسی و به منظور تعمیق

آن، کتاب چاپ می‌کنند. اما در پاسخ به این پرسش که «توقع شما به عنوان یک ناشر از وزارت آموزش و پرورش چیست؟» تنها فروغی است که به ضرورت این اطلاع‌رسانی اشاره می‌کند. دوستان دیگر بر حمایت، آن هم حمایت همه‌جانبه، به ویژه در زمینه‌ی سهمیه‌ی کاغذ تأکید دارند. به هر صورت، یکی از وظایف اصلی «طرح سامان بخشی» همین گونه اطلاع‌رسانی‌ها به ناشران است و امید می‌رود با سازوکارها و برنامه‌هایی که در چارچوب این طرح به اجرا در می‌آیند، مشکل کاملاً مرتفع شود.

● اگرچه مدت کوتاهی از عمر طرح سامان بخشی کتاب‌های آموزشی می‌گذرد، نظرخواهی اغلب ناشران حاضر، به این طرح و آینده‌ی آن با خوش بینی می‌نگرند و همگی آنان، جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی را در تشویق ناشران و مؤلفان و ارتقای کیفیت آثار موفق می‌دانند. میرطاووسی و سعادت برای ارتقای کیفیت برگزاری جشنواره توصیه‌هایی کرده‌اند که به اجرا درآوردن آن‌ها برای مجریان جشنواره چندان دشوار نیست و بی‌شک به توفیق هرچه بیش‌تر جشنواره می‌انجامد. خارج کردن گروه داوران از حالت انحصاری، و فراهم کردن بسترهای ارتباطی برای برقراری ارتباط میان متولیان طراحی و آماده‌سازی کتاب‌ها، از جمله مهم‌ترین توصیه‌های ایشان است.

● از آن‌جا که ممکن است، ورود وزارت آموزش و پرورش به حوزه‌ی نشر کتاب‌های آموزشی دامنه‌ی فعالیت ناشران خصوصی را محدود کند، انتظار می‌رود که آن‌ها با این امر چندان موافق نباشند. اما برخلاف انتظار، سه تن از دوستان به پرسش در این مورد پاسخ نداده‌اند و دو تن دیگر پاسخ‌هایی بسیار متفاوت داده‌اند: یکی براساس اطمینان از حفظ منافع خود، و دیگری براساس نقطه نظری کاملاً کارشناسانه. میثمی پاسخ داده است، با ورود هرکس که بتواند تأثیر مثبت و رشددهنده داشته باشد، موافقم. و به نظر فروغی، بهتر است آموزش و پرورش به نظارت، کارشناسی و مشاوره پردازد، و ورود نهادهای دولتی به این حوزه نه ضرورت دارد، نه نیاز.

در مورد ارتباط میان وزارت آموزش و پرورش و ناشران خصوصی، میرطاووسی پیشنهاد جدیدی دارد که شایسته‌ی توجه است و می‌تواند راهی برای دلگرمی هرچه بیش‌تر و ارتقای کیفیت کار ناشران خصوصی باشد. وی در پاسخ به این پرسش که «ناشر آموزشی، تحت چه شرایطی چاپ یک کتاب آموزشی را می‌پذیرد؟» می‌گوید: در صورت برقراری ارتباط ضابطه‌مند میان ناشر خصوصی و وزارت آموزش و پرورش و نیز اطلاع‌رسانی سریع و دقیق و حمایت این وزارتخانه، ناشر آن را می‌پذیرد. در بطن پاسخ میرطاووسی این پیشنهاد نهفته است که

وزارت آموزش و پرورش در صورت لزوم و صلاحدید می‌تواند، با ناشران برای نشر کتاب با ضوابط معینی و در موضوع‌های مورد نیاز، قرار داد منعقد کند.

ب) رؤسای سازمان‌های آموزش و پرورش استان‌ها

● براساس پاسخ‌های مسؤولان، «وضعیت کنونی نشر کتاب‌های آموزشی» در استان‌های مازندران، هرمزگان، خراسان و کردستان، سامان یافته، قاعده‌مند و مطلوب نیست که البته این پاسخ ابهام دارد و روشن نیست، دقیقاً مقصود از سامان یافته و قاعده‌مند چیست. در حالی که اصفهان شرایطی مثل تهران دارد، در سیستان و بلوچستان تاکنون هیچ کتاب آموزشی منتشر نشده است و سرانجام این که در کهگیلویه و بویراحمد، حل المسائل‌ها رواج دارند و از کتاب‌های آموزشی مفید خبری نیست.

● اغلب مسؤولان، کتاب آموزشی مناسب را کتابی می‌دانند که مکمل برنامه‌ی درسی باشد، کیفیت تدریس و یادگیری را افزایش دهد، هدف‌های آموزشی را به شیوه‌ای آسان بیان کند، و محدودیت‌های محتوای کتاب درسی را پوشش دهد. پاسخگویی به نیازهای زندگی آینده، چارچوب نگارش لذت‌بخش، مبتنی بودن بر آخرین یافته‌های علمی، برخورداری از ایده‌های نو، و متناسب بودن با مقتضیات سنی و رشدی یادگیرنده، از دیگر

ویژگی‌هایی هستند که برخی از مسؤولان آموزش و پرورش استان‌ها برای کتاب‌های آموزشی مناسب برشمرده‌اند.

● طبق پاسخ مسؤولان استان‌ها، در استان‌های مازندران و هرمزگان، در مدرسه‌های خاصی و در بعضی درس‌ها، و در استان‌های مرکزی و اصفهان همه‌ی معلمان، از کتاب‌های آموزشی استفاده می‌کنند. اما در کردستان، به علت گرانی قیمت این کتاب‌ها و ناتوانی دانش‌آموزان برای خرید آن‌ها، معلمان رغبتی به تدریس آن‌ها ندارند. این در حالی است که هیچ‌یک از مسؤولان، تفکیکی میان حل المسائل و کتاب آموزشی قائل نشده‌اند. همین مشکل در پاسخ به این سؤال پیش آمده است که: «تحلیل شما از روند روبه رشد استفاده‌ی دانش‌آموزان از کتاب‌های آموزشی چیست؟»

مسؤولان، به این پرسش پاسخ‌هایی بسیار متفاوت داده‌اند، در واقع، برخی به گونه‌ای منفی و برخی به گونه‌ای مثبت به این گونه کتاب‌ها نگریده‌اند. البته در هر دو صورت، ظاهراً مقصود حل المسائل است و نه کتاب آموزشی.

سیاری از استان‌ها هرگز استفاده از کتاب‌های آموزشی را مانع بروز تفکر خلاق دانش‌آموز می‌دانند، و ساکی از استان کردستان می‌گوید: این نوع کتاب‌ها، به دلیل ضعف عمده‌ای که دارند و به علت طرز تلقی اشتباه دانش‌آموزان از آن‌ها، موفقیت چندانی نداشته‌اند. در مقابل،

مدنیان از استان اصفهان روی آوردن دانش‌آموزان را به استفاده‌ی وسیع از کتاب‌های آموزشی، بیانگر وسعت دنیای یادگیری آن‌ها دانسته است، و قاسمی از استان مرکزی، ضرورت دستیابی دانش‌آموزان به اطلاعات بیش‌تر، و ایفای نقش مکمل برنامه‌های درسی رسمی توسط این کتاب‌ها را، به عنوان دلایل استقبال از این کتاب‌ها بر شمرده است. مسؤلان استان‌های هرمزگان، کهگیلویه و بویراحمد و خراسان رضوی، دلیل استقبال دانش‌آموزان از کتاب‌های آموزشی را، امید به قبولی در آزمون‌های ورودی دانسته‌اند که ناگفته پیداست، مقصودشان کتاب‌های حل المسائل است.

● فقط سه تن از مسؤلان استان‌ها به پرسش مربوط به تأثیر طرح سامان بخشی پاسخ گفته‌اند. چنین سکوت سنگینی شاید از آن روست که ایشان با طرح سامان بخشی چندان آشنا نیستند. به هر صورت، مسؤلان استان‌های مازندران، مرکزی و فارس، به تأثیر این طرح و آینده‌ی آن مثبت می‌نگرند.

● آن دسته از مسؤلان که به پرسش‌های مربوط به تأثیر، و کم و کیف برگزاری جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی پاسخ گفته‌اند، مزایایی همچون بسترسازی برای نقد تولیدات آموزشی، افزایش آگاهی‌های عمومی از منابع منتشر شده، محدود شدن میدان عمل افراد و ناشران سودجو، تقویت خودباوری در ناشران کتاب‌های آموزشی، و شناخت قابلیت‌ها و توانمندی‌های موجود در زمینه‌ی تولید کتاب‌های آموزشی را بر آن مترتب دانسته‌اند. به علاوه، آن‌ها پیشنهاد می‌کنند:

○ در برگزاری جشنواره، کارشناسان آموزشی استان‌ها شرکت داده شوند.

○ در انتخاب کتاب‌ها، تمرکززدایی شود و بخشی از امور را به استان‌ها محول کنند.

○ برای شرکت در جشنواره، از معاونان آموزشی و رؤسای گروه‌های آموزشی دعوت به عمل آید.

○ جشنواره به صورت چرخشی در استان‌های گوناگون و طی نیم سال تحصیلی برگزار شود.

○ وزارت آموزش و پرورش نقشی حمایتی، نظارتی و هدایتی در نشر کتاب‌های آموزشی ایفا کند و با سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مناسب، انتشار این گونه کتاب‌ها را تقویت کند.

○ در برگزاری جشنواره، کارشناسان آموزشی استان‌ها شرکت داده شوند.

○ در انتخاب کتاب‌ها، تمرکززدایی شود و بخشی از امور را به استان‌ها محول کنند.

○ برای شرکت در جشنواره، از معاونان آموزشی و رؤسای گروه‌های آموزشی دعوت به عمل آید.

○ جشنواره به صورت چرخشی در استان‌های گوناگون و طی نیم سال تحصیلی برگزار شود.

○ وزارت آموزش و پرورش نقشی حمایتی، نظارتی و هدایتی در نشر کتاب‌های آموزشی ایفا کند و با سیاست‌گذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های مناسب، انتشار این گونه کتاب‌ها را تقویت کند.

● آن دسته از مسؤلان که به پرسش‌های مربوط به تأثیر، و کم و کیف برگزاری جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی پاسخ گفته‌اند، مزایایی همچون بسترسازی برای نقد تولیدات آموزشی، افزایش آگاهی‌های عمومی از منابع منتشر شده، محدود شدن میدان عمل افراد و ناشران سودجو، تقویت

● آن دسته از مسؤلان که به پرسش‌های مربوط به تأثیر، و کم و کیف برگزاری جشنواره‌ی کتاب‌های آموزشی پاسخ گفته‌اند، مزایایی همچون بسترسازی برای نقد تولیدات آموزشی، افزایش آگاهی‌های عمومی از منابع منتشر شده، محدود شدن میدان عمل افراد و ناشران سودجو، تقویت

